

ЗВО «УКРАЇНСЬКИЙ КАТОЛИЦЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ»

ФАКУЛЬТЕТ НАУК ПРО ЗДОРОВ'Я

Кафедра педагогіки та соціальної роботи

“До захисту допущено”

Зав. кафедри _____

(підпис)

“ ____ ” _____ 2023 р.

Алексійчук Дар'я Олександрівна

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПАТРОНАТУ

В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Галузь знань 231 “Соціальна робота”

Спеціальність 23 “Соціальна робота”

Науковий керівник:

Дащаківська Оксана Юріївна, к. п. н.

Національна шкала _____

Кількість балів: _____

Оцінка: ECTS _____

Львів 2023

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПАТРОНАТУ ЯК ТИМЧАСОВОЇ ФОРМИ ВЛАШТУВАННЯ ДИТИНИ.....	5
1.1. Сутність поняття патронату як тимчасової форми влаштування дитини.....	5
1.2. Етапи становлення та розвитку патронату в Україні та за кордоном.....	10
1.3. Сучасний досвід патронатного догляду в Україні та за кордоном.....	19
Висновки до розділу 1.....	24
РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ СІМЕЙ ПАТРОНАТНИХ ВИХОВАТЕЛІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ.....	26
2.1. Організація та проведення дослідження з виявлення особливостей функціонування сімей патронатних вихователів в умовах воєнного стану в Україні.....	26
2.2. Інтерпретація результатів дослідження.....	28
2.3. Визначення рекомендацій з удосконалення розвитку патронатної форми догляду в Україні.....	32
Висновки до розділу 2	35
ВИСНОВКИ.....	36
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	38
ДОДАТКИ.....	42

ВСТУП

Щороку в Україні збільшується кількість судових справ щодо позбавлення батьківських прав, діти масово опиняються в притулках, соціально-психологічних реабілітаційних закладах тощо. Такі заклади постійно є переповненими, діти не мають змоги соціалізуватися в них і отримати достатню кількість уваги. Кожна дитина має право на піклування та виховання в умовах сприятливого сімейного середовища. Сімейний патронат – це послуга, яка є актуальною для дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах, які є безпритульними, покинутими або в сім'ях існує загроза для їхнього життя та здоров'я. Актуальність патронату полягає в тому, що даний вид соціальної послуги є можливістю попередження влаштування дитини в інституційні заклади, де немає сприятливих умов для зростання дітей.

Патронат – соціальна послуга догляду та виховання дітей в умовах, наближених до сімейних. Сімейний патронат є альтернативою виховання в інтернатних закладах і має безліч переваг, проте рідко можна знайти інформацію про труднощі, які виникають при наданні даної послуги. Аналіз труднощів та викликів, з якими стикаються патронатні сім'ї, дає змогу зрозуміти, що необхідно змінити та покращити в послугі патронату над дітьми.

У зв'язку з російським вторгненням в Україну змінилися умови надання послуги патронату, які регулює Постанова Кабінету Міністрів України “Про внесення змін до “Порядку створення та діяльності сім'ї патронатного вихователя, влаштування, перебування дитини в сім'ї патронатного вихователя” (ПКМУ № 581, 2022). З'явилася необхідність в аналізі труднощів та викликів, які змінилися вже в умовах війни, задля мінімізації їх впливу та зменшення ризику отримання емоційної травми в період зростання дитини.

Мета: виявити та описати особливості, з якими стикаються патронатні сім'ї в умовах війни.

Об'єкт: патронат як форма тимчасового догляду дітей у СЖО.

Предмет: особливості функціонування патронатних сімей в Україні.

Завдання:

1. Розкрити підходи до визначення поняття “патронат над дітьми”.
2. Дослідити функціонування сімей патронатних вихователів в Україні.
3. Охарактеризувати етапи розвитку послуги сімейного патронату в Україні та за кордоном.
4. Проаналізувати зміни в наданні послуги патронату над дітьми у зв’язку з російським вторгненням.

Методи дослідження:

- аналіз та синтез наукового матеріалу;
- метод обробки даних, збір та аналіз інформації;
- опитування за допомогою гугл-форми.

Дослідженням патронату над дітьми присвятили свої праці такі науковці, як Слезанська Г. І., Петрочко Ж. В., Сердечна І. Л., Лешанич Л. В. та інші. Їхні дослідження спрямовані на аналіз соціального патронату, історичну ретроспективу надання цієї послуги в Україні, аналіз етапів розвитку патронату в Україні та за кордоном й аналіз патронату в умовах війни.

Структура та обсяг кваліфікаційної роботи: Робота складається із вступу, двох розділів, висновків до розділів, загального висновку, списку використаних джерел (кількість джерел) та додатку. Загальний обсяг роботи складає 46 сторінок, з них 35 сторінок основного тексту. Список використаних джерел складається з 26 позицій.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПАТРОНАТУ ЯК ТИМЧАСОВОЇ ФОРМИ ВЛАШТУВАННЯ ДИТИНИ

1.1. Сутність поняття патронату як тимчасової форми влаштування дитини

Сім'я є одним із найважливіших складників у формулюванні соціального функціонування людини. Для належного функціонування сімейних відносин повинні бути забезпеченими певні умови, такі як безпека життя, базові потреби в їжі, одязі, предметах побуту, житлі, турбота про дітей, людей похилого віку та хворих, створення середовища підтримки, любові та піклування. Проте досить часто виникають складні життєві обставини, за яких сімейні стосунки не працюють так, як потрібно, що, як наслідок, має негативний вплив на кожного члена сім'ї, особливо на дітей. Дитинство відіграє значущу роль у подальшому формуванні особистості, саме тому є важливим, щоб у разі виникнення проблем, із якими члени сім'ї не мають змоги впоратися самотійно, діти перебували в середовищі, максимально наближеному до сімейного. Патронат як тимчасова форма влаштування дитини є саме таким середовищем.

Згідно з 20 главою Сімейного кодексу України, визначення патронату над дітьми є таким: "...це тимчасовий догляд, виховання та реабілітація дитини в сім'ї патронатного вихователя на період подолання дитиною, її батьками або іншими законними представниками складних життєвих обставин" (СКУ №2947-III, 2002).

До дітей у складних життєвих обставинах належать ті діти, що перебувають в умовах, які мають несприятливий вплив на життя, здоров'я та розвиток. Такий негативний вплив виникає у зв'язку з низкою різних чинників, до яких можна зарахувати: інвалідність, тяжкі хвороби, часті травми, безпритульність, бродяжництво, вчинення правопорушень, зловживання алкоголем чи психотропними речовинами, використання дітей з метою залучення до найгірших форм дитячої праці (дитяча проституція), жорстоке поводження, ухиляння батьків або законних

представників від виконання своїх обов'язків, стихійні лиха, воєнні дії, катастрофи тощо (ЗУ №936-VIII, 2016).

Послуга сімейного патронату необхідна, коли: сім'я дитини перебуває в складних життєвих обставинах; виникають конфліктні ситуації, з якими сім'я не може впоратися самостійно (насильство, жорстоке поводження); батьки не володіють необхідними для виховання дитини навичками; новонароджену дитину відмовилися забирати батьки або інші родичі та її було залишено в пологовому будинку або в будь-якому закладі охорони здоров'я; існує загроза життю та здоров'ю дитини; хтось з батьків / законних представників загинув чи зник безвісти; дитину було переміщено з окупованих територій або вивезено з місць бойових дій (Філіппських, Дубинський, 2021, с.586).

Метою патронату над дитиною є забезпечення захисту прав дитини, яка через складні життєві обставини тимчасово не може проживати разом з батьками / законними представниками, надання їй та її сім'ї послуг, спрямованих на реінтеграцію дитини у сім'ю або надання дитині відповідного статусу для прийняття подальших рішень з урахуванням найкращих інтересів дитини щодо забезпечення її права на виховання в сім'ї або в умовах, максимально наближених до сімейних. (ПКМУ № 893, 2021)

Послугу патронатного догляду забезпечують патронатні вихователі. “Патронатний вихователь – це особа, яка за участю членів сім'ї надає послуги з догляду, виховання та реабілітації дитини у новій сім'ї “ (ЗУ №936-VIII, 2016) .

Для того щоб стати патронатним вихователем, кандидатів необхідно відповідати певній низці вимог, а саме: мати досвід виховання дитини, задовільні життєві умови для надання послуги тимчасового догляду, виховання та реабілітації дитини. Також патронатними вихователями не можуть бути особи, які зазначені в статті 212 Сімейного кодексу України, а саме ті, які є: обмеженими у дієздатності;

визнані недієздатними; позбавлені батьківських прав, якщо ці права не були поновлені; були усиновлювачами іншої дитини, але усиновлення було скасовано або визнано недійсним з їхньої вини; перебувають на обліку або на лікуванні у психоневрологічному чи наркологічному диспансері; зловживають спиртними напоями або наркотичними засобами; не мають постійного місця проживання та постійного доходу; страждають на хвороби, перелік яких затверджений центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері охорони здоров'я; є іноземцями, які не перебувають у шлюбі, крім випадків, коли іноземець є родичем дитини; були засуджені за кримінальні правопорушення; за станом здоров'я потребують постійного стороннього догляду; є особами без громадянства (СКУ №2947-III, 2002).

Особам, які мають намір стати патронатними вихователями, необхідно пройти навчання за програмою підготовки кандидатів, яке забезпечує місцевий Центр соціальних служб для сімей, дітей та молоді та місцева служба у справах дітей. Таке навчання необхідне для формування в кандидатів у патронатні вихователі відповідних компетентностей та допомагає їм прийняти усвідомлене рішення щодо відповідальності за створення патронатної сім'ї. Також навчання допомагає підготуватися до труднощів, із якими можуть стикнутися патронатні вихователі та створює для них мережу контактів із фахівцями, які є тренерами програми. Під час програми кандидати ознайомлюються з нормативно-правовою базою щодо захисту прав дітей, підтримки сімей і дітей; дізнаються про права та обов'язки патронатних вихователів, розкривають соціально-психологічні особливості дітей, які потребують послуги патронату; відпрацьовують вміння та навички, які є необхідними для підтримки зв'язку між дітьми і їхніми батьками / законними представниками; формують розуміння про потреби дітей, які пережили травматичний досвід та навчаються створювати безпечне та сприятливе середовище для дітей; відпрацьовують вміння та навички щодо здійснення оцінки потреб дитини, вибору форм і методів її догляду та виховання; дізнаються більше про функції

міждисциплінарної команди та унікальність ролі патронатних вихователів у системі ухвалення рішень в найкращих інтересах дитини; відпрацьовують алгоритм взаємодії міждисциплінарної команди в ході ведення випадку дитини та її сім'ї (Партнерство кожній дитині, n. d.).

Патронатні вихователі мають стати посередниками між дитиною та її батьками або законними представниками та мають стати для дитини опорою в подоланні складних життєвих обставин.

Патронатні вихователі мають допомогти дитині подолати струс, зумовлений відсутністю чи втратою прихильності у біологічної сім'ї; забезпечити позитивний емоційний контакт із дитиною, правильно реагувати на її потреби; представляти інтереси дитини в соціальних інституціях та перед іншими фахівцями соціальної сфери. (Слозанська, 2018, с. 218)

Загалом патронатний вихователь має бути зразковою моделлю батьківства, тобто прикладом для наслідування в першу чергу для своїх дітей, щоб змогти надавати послуги тимчасового догляду та виховання для дітей у складних життєвих обставинах. Патронатні вихователі не можуть поєднувати надання послуги патронату з іншими видами діяльності, які можуть заважати виконанню умов договору про патронат над дитиною. Вони мають бути зосередженими на забезпеченні потреб дітей.

Патронатні вихователі мають розуміти закономірності розвитку дитини й наслідки порушення прив'язаності, важливість допомоги дитині з боку спеціалістів, а також стратегію і тактику взаємодії з її біологічними батьками. У цьому зв'язку в основі патронату над дітьми лежить ідея професіоналізації. Так патронатний вихователь виконує щодо дитини виховну й професійну функції. Як батько-вихователь він проявляє до дитини ніжність, чуйність, як

професіонал – використовує спеціальні вміння роботи з дитиною в СЖО.
(Петрочко, 2014, с. 88)

“Сім’я патронатного вихователя – це сім’я, в якій за згоди всіх її членів повнолітня особа, яка пройшла спеціальний курс підготовки, виконує обов’язки патронатного вихователя на професійній основі” (ЗУ №936-VIII, 2016).

У сім’ї патронатного вихователя дитина отримує комплекс послуг, а саме: тимчасовий догляд, виховання та соціально-психологічну реабілітацію до періоду подолання дитиною або її законними представниками складних життєвих обставин.

Сім’я патронатного вихователя є активно залученою до надання послуги патронату над дитиною та забезпечення необхідної допомоги патронатному вихователю. Залучення членів сім’ї патронатного вихователя забезпечує певну гарантію безпеки дитини, підтримку патронатного вихователя, допомогу в догляді за дітьми, особливо в умовах влаштування одночасно кількох дітей або дитини з інвалідністю.

Патронатний вихователь є одним із членів міждисциплінарної команди.

Міждисциплінарна (мультидисциплінарна) команда – група спеціалістів (психолог, лікар, юрист, педагог, реабілітолог, соціальний працівник та інші), уповноважених різними суб’єктами чи надавачем соціальних послуг, тимчасово створена для забезпечення колегіальності рішень та узгодженості дій під час надання соціальних послуг сім’ям/особам, які перебувають в складних життєвих обставинах. (Дацаківська, Максименко, Стельмах 2021, с.11)

Головним обов’язком патронатних вихователів є професійна турбота за дітьми, але й водночас вони мають виступати за інтереси дитини перед іншими фахівцями соціальної сфери (членами міждисциплінарної команди) та мають бути

посередниками між дитиною і батьками або законними представниками (Петрочко, 2014, с.83).

Дитина може перебувати в сім'ї патронатного вихователя до трьох місяців. Цей термін "...встановлюється органом опіки та піклування за результатами розгляду питання на засіданні комісії з питань захисту прав дитини та з урахуванням результатів оцінки рівня безпеки або оцінки потреб сім'ї/особи". У разі виникнення певних обставин, у зв'язку з якими буде доцільно продовжити перебування дитини у сім'ї патронатного вихователя, орган опіки та піклування може ухвалити таке рішення в термін, не більш як до шести місяців, відповідно до висновку міждисциплінарної команди (ПКМУ № 893, 2021).

З вищезазначеної інформації виходить, що послуга патронату як тимчасова форма влаштування дитини спрямована на забезпечення для дитини умов, подібних до сімейних на час подолання нею або її біологічними батьками або законними представниками складних життєвих обставин. Патронат над дитиною допомагає їй подолати травму та стрес, зумовлені складними життєвими обставинами та забезпечує певний комплекс послуг, таких як виховання, соціально-психологічну реабілітацію та тимчасовий догляд. Послугу патронату забезпечують фахівці, які пройшли відповідне навчання і мають всі необхідні компетентності. До таких фахівців належать патронатні вихователі та інші члени міждисциплінарної команди.

1.2. Етапи становлення та розвитку патронату в Україні та за кордоном

Поняття "патронату" виникло доволі давно. Слово має латинське походження: *patronatus* – "покровительство", *patronus*, своєю чергою, означає "покровитель" (Ченбай, 2008, с.447).

Академічний тлумачний словник української мови пропонує кілька значень слова "патронат". У Стародавньому Римі ним позначали владу, становище патрона, його заступництво. Іншим значенням є "загалом заступництво з чийогось боку".

Також одним із визначень є “...виховання в родинях радянських громадян дітей-сиріт, здійснюване за кошти державних органів і під їхнім контролем”. Патронат – одна з форм громадської допомоги в справі охорони дитинства”. Останнє значення в словнику стосується “державного закладу для утримування сиріт” (Словник української мови, 1975, с.97).

В історичному контексті значення патронату постійно змінювалося і пройшло тривалу трансформацію до трактування, яке вказано в українському законодавстві і було вже зазначене раніше.

Перші факти про патронатне виховання походять ще з періоду античності. Деякі згадки про патронат стосуються Стародавнього Риму. У той час патронами називали осіб, які надавали грошову допомогу та підтримку воїнам під час війни та в мирні часи. Патрони були покровителями бідних, це так звані “благодійники” (Ченбай, 2008, с. 448).

“В період Римської імперії патронат зводився до форми покровительства (одержання землі, захист у суді тощо), опіки” (Махлюк як цит. Слосанська, 2018, с. 216)

У працях різних науковців, таких як Слосанська Г. І. (2018) та Ченбай І. В. (2008) зазначається, що пізніше значення терміна “патронат” істотно розширилося. Воно мало два основні тлумачення. Перше значення “патронату” характеризувалося як сукупність певних заходів, спрямованих на забезпечення матеріальною та моральною допомогою осіб, які вийшли з місць позбавлення волі, осіб, які мали залежності, повій тощо. Інше значення походить з Шотландії XIX століття, і воно є близьким до сучасного тлумачення патронату над дитиною. Його метою є розміщення безпритульних дітей і тих, які мають певні хвороби або інвалідність, у приватні сім’ї, тобто забезпечення дітей, позбавлених належного сімейного догляду, стабільним розвитком і вихованням в умовах, подібних до сімейних (Слосанська, 2018, с. 216 та Ченбай, 2008, с. 448).

О. Янчук у своїй праці “Патронатна служба в органах державної влади України” (2005) виокремив види патронату, класифікуючи їх за сферами застосування:

- тюремний патронат – надання моральної і матеріальної допомоги звільненим з в’язниць з метою попередження повторного ув’язнення;
- освітній патронат – індивідуальна організація процесу навчання дитини, підбір індивідуальних форм і методів навчання;
- патронатна служба в органах державної влади України – діяльність політичного посадовця з метою інформування, підготовки аналітичних матеріалів, розробки альтернативних варіантів вирішення конкретних питань;
- соціальний патронат – розміщення безпритульних дітей, які потребують турботливого домашнього догляду, у приватній сім’ї. (Янчук, 2005, с. 67-70)

Соціальний патронат і патронат над дітьми мають однакове значення. Їх можна вважати синонімами, проте якщо акцентувати увагу на термінології, зазначеній в українському законодавстві, то правильним є саме другий варіант. Під час аналізу різних наукових джерел можна дійти висновку, що термін “патронат над дітьми” відповідає соціальному патронату. Загальне значення цих понять можна трактувати як тимчасове влаштування дитини в сім’ю патронатного вихователя на період часу, необхідний для біологічних батьків або законних представників для подолання складних життєвих обставин.

У статті Булеци С. Б. та Лешанича Л. В. “Періодизація розвитку патронату” зазначено, що в Україні патронат розвивався впродовж п’яти етапів, а саме:

- влаштування дітей в Україні за часів існування Давньоруської держави;

- патронат періоду Московського царства;
- влаштування дітей в Україні – складовій Російської імперії;
- патронат в період панування на території України радянської влади;
- патронат в незалежній Україні. (Булеца, Лешанич, 2012, с.70)

У період Київської Русі піклування про дітей-сиріт було зобов'язанням князів та церкви. Виховання дітей-сиріт та турбота про них сприймалися як “богоугодна акція”, тобто така діяльність здійснювалася у зв'язку з релігійними та моральними мотивами. “Приказка того часу говорить: “Не пости, не молись, а доглянь сироту” (Булеца, Лешанич, 2012, с.70).

У період Московського царства патронат лише починав зароджуватися. На цьому етапі існували накази стосовно піклування про дітей-сиріт, які було впроваджено царем Іваном IV. Пізніше, на початку XVI століття, російським царем Борисом Годуновим було запроваджено заходи, спрямовані на підтримку вдів і дітей-сиріт. Їм надавали гуманітарну допомогу у вигляді забезпечення харчуванням. У середині XVII століття, під час царювання Олексія Михайловича, відбувався розвиток ідеї зосередження у руках громадянської влади піклування про дітей-сиріт (Булеца, Лешанич, 2012, с.70).

Третій етап відбувався за правління імператриці Марії Федорівни. Вона запровадила ініціативу, метою якої було передавати дітей-сиріт на утримання в сім'ї селян. За виховання дітей селяни отримували виплати та різні пільги. Таке піклування про дітей було вже більш наближеним до сучасного трактування патронату над дітьми (Лешанич, 2011, с.177).

У період панування на території України радянської влади було розпочато активне впровадження патронатної форми виховання стосовно дітей-сиріт і безпритульних дітей. Це пов'язано з проблемою, яка стала актуальною в 1918 році, а саме з високим рівнем смертності дітей в дитячих будинках у зв'язку з відсутністю належних умов для виховання дітей. У влади не було можливості та фінансової

спроможності створити нові дитячі будинки, тому керівництво Московського губерньського відділу ухвалило рішення про розміщення дітей у сім'ях селян підмосковних сіл. Це було невдалим рішенням, тому що дітей передавали в сім'ї, які мали вже велику кількість своїх дітей і не мали достатнього рівня матеріального забезпечення. За таких умов стрімко почав зростати рівень смертності дітей, які було влаштовано в сім'ї. Таке явище було поширеним, тому що "селяни "травили" своїх вихованців, "як мишей". Уже в 1920 році патронат у такій формі було визнано помилковим (Булеца, Лешанич, 2012, с.71).

Вважається, що впровадження інституту патронату було пов'язане з започаткуванням постанови ЦВК і РНК РСФРР "Про порядок та умови передачі вихованців дитячих будинків у селянські сім'ї" від 5 квітня 1926 року та впровадженням постанови ЦВК і РНК РСФРР "Про порядок і умови передачі вихованців дитячих будинків та інших неповнолітніх трудящим в містах та робітничим селянам" від 28 травня 1928 року (Ромовська, 2003, с.474).

Інститут патронату в УРСР будувався на тих же засадах. Постановою РНК УРСР від 11 червня 1940 р. було затверджене Положення про порядок патрунування дітей в колгоспах і сім'ях трудящих. На патронат бралися діти від п'яти місяців до шістнадцяти років на підставі договору. Договори укладалися з відділом охорони здоров'я, якщо дитина ще не досягла чотирьох років, а щодо старших за віком дітей - із відділом освіти. (Лешанич, 2011, с.178)

Патронатний догляд над дітьми був необхідним у зв'язку з відсутністю ресурсів у державних установах для влаштування дітей, позбавлених батьківського піклування, через низку факторів, таких як: голодомор, колективізація, репресії та війни. Патронат став для селян додатковим джерелом прибутку, тобто діти залишалися і надалі без належного догляду та виховання. Патронатних вихователів

цікавила лише матеріальна винагорода від патронату, тому вже в 1968 році таку практику було скасовано (Лешанич, 2011, с.178).

Наступний етап пов'язаний із періодом незалежності України. У 1991 році Україною було ратифіковано Конвенцію ООН про права дитини, яка проголошує: "...дитині для повного і гармонійного розвитку її особи необхідно зростати в сімейному оточенні, в атмосфері щастя, любові і розуміння" (Конвенція ООН про права дитини, 1989).

У Конвенції ООН (1989) був наголос на важливості виховання дитини в сімейному оточенні; реалізувати це можливо було шляхом патронату над дітьми, позбавленими батьківського піклування, адже патронат має за мету забезпечити дитину умовами, подібними до сімейних. Саме це могло стати передумовою до закріплення інституту патронату на законодавчому рівні, а саме в Сімейному кодексі України 1 січня 2004 року. Патронатне виховання регулюється 20 главою Сімейного кодексу України.

Соціальний патронат набув поширення в Європі та США з середини ХІХ століття. У ХХ столітті його розвиток відбувався в різних країнах світу досить швидко, і це призвело до закриття великої кількості дитячих будинків та інших інтернатних закладів (Козубовська, Шелевер, 2020, с. 77).

У статті Козубовської І. В. та Шелевер О. В. "Зарубіжний досвід опіки дітей, позбавлених батьківського піклування" (2020) вказано, що патронат як форма опіки розвивався поетапно. Дослідники виокремлюють шість таких етапів.

Перший етап у Європі був післявоєнним, тоді намагалися якомога швидше передати в сім'ї дітей з інтернатних закладів, але лише маленьких та здорових. Плата за виховання та догляд дітей була мізерною, патронатні вихователі не отримували жодної допомоги. Патронатні вихователі мали повністю замінити рідну сім'ю дітей і взяти на себе всі батьківські обов'язки. У зв'язку з тим, що був відсутній попередній відбір вихователів і не було залученості інших фахівців соціальної сфери, діти часто змінювали сім'ї (Козубовська, Шелевер, 2020, с. 77).

Другий етап розпочався, коли стало зрозуміло, що необхідно проводити профілактичну роботу з батьками або законними представниками дітей. Таку потребу було виявлено, тому що дітей просто вилучали від рідних і передавали в інші сім'ї, а проблеми в біологічній сім'ї залишалися і надалі. Вчасне втручання та співпраця з батьками або законними представниками доводили, що дітей можна буде потім повернути до рідних. Проте також виникли труднощі для патронатних вихователів, адже на цьому етапі необхідно було вилучати дітей, які були в складних життєвих обставинах, тобто вихователі мали навчитися працювати з ними. Виникла потреба у створенні професійного навчання для патронатних вихователів. Соціальний працівник органів і захисту дитинства ніс відповідальність за всі рішення, які стосувалися дітей, біологічних батьків / законних представників і патронатних вихователів, тобто він усе контролював (Козубовська, Шелевер, 2020, с. 77).

Третій етап пов'язаний із початком влаштування в сім'ї патронатних вихователів дітей з інвалідністю. Виникла необхідність для патронатних вихователів дізнатися більше про підходи в роботі з такими дітьми. Також на цьому етапі для патронатних вихователів, окрім заробітної плати, було введено грошову допомогу та почався процес укладання трудових контрактів (Козубовська, Шелевер, 2020, с. 77).

Четвертий етап був важливим у зв'язку з тим, що почалася співпраця між соціальними працівниками та патронатними вихователями; це були вже партнерські відносини (Козубовська, Шелевер, 2020, с. 77).

П'ятий етап характеризується тим, що було звернуто увагу на те, що відбувається з дитиною після виходу з опіки патронатних вихователів, коли вона досягала повноліття. Більшість дітей поверталися до біологічних батьків або законних представників, які перебували в складних життєвих ситуаціях. Це негативно впливало на дітей, і вони з часом опинялися на вулиці, ставали узалежненими від алкоголю, психотропних речовин тощо. Для попередження таких випадків у багатьох країнах до обов'язків патронатних вихователів було додано зобов'язання “залишатися рідною людиною” для дітей після їх повноліття (Козубовська, Шелевер, 2020, с. 77).

Шостий етап стосується збереження сім'ї, що означало співпрацю патронатних вихователів з біологічними батьками або законними представниками. Такі зміни були необхідні для підтримки контакту між батьками / опікунами та дитиною, щоб, у випадку подолання обома сторонами складних життєвих обставин, вони могли знову об'єднатися. Патронатний вихователь за цієї моделі є посередником у стосунках батьків і дітей (Козубовська, Шелевер, 2020, с.77).

Усі зазначені етапи були важливими для вдосконалення соціального патронату як послуги тимчасового догляду. Вони є показниками еволюції даної послуги, адже спершу патронатний догляд забезпечували лише для маленьких та здорових дітей, а пізніше його почали застосовувати до різних категорій дітей, серед яких є і старші діти, і діти з інвалідністю, і ті, які мають складні життєві обставини, тощо. Також досягненням цих етапів стало визнання необхідності навчання для патронатних вихователів та розуміння необхідності залучити інших фахівців соціальної сфери.

У контексті профілактики соціального сирітства актуальним є влаштування дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, та дітей у складних життєвих обставинах в інтернатні заклади або ж альтернативні форми виховання, серед яких також варто назвати патронат. Соціальний патронат є пріоритетним напрямком у зв'язку з низкою переваг, які пропонує ця альтернативна форма. Для впровадження соціального патронату було застосовано кілька методологічних підходів, а саме: наукові – системний, міжсекторний і міжвідомчий підходи та галузевий – інтегрований підхід.

Взаємодія з патронатним вихователем може стати для дитини позитивним прикладом співдії з дорослими. Часто в сім'ях, які стикнулися зі складними життєвими обставинами, відбуваються порушення прив'язаності, діти відчують себе непотрібними і не бажаними, вони вибудовують неправильні робочі моделі, вважаючи себе поганими, зламаними, зайвими, вони також втрачають довіру до інших і стають відчуженими. Патронатні вихователі вибудовують у своїх сім'ях середовище підтримки для дітей, вони допомагають їм зрозуміти власну цінність, залучають їх до

співпраці та показують позитивний приклад батьківської турботи. Вони також задовольняють потребу дітей у безпеці, допомагають зрозуміти їм своє місце в сімейній системі, допомагають вчитися аналізувати власні емоції та поведінку, допомагають формувати здорову самооцінку та допомагають налагоджувати комунікацію з іншими людьми.

У роботі Петрочко Ж. В. “Теоретичні основи патронату над дитиною” (2014) було зосереджено увагу на аналізі різних досліджень стосовно важливості прив’язаності. Серед різних наукових робіт було виокремлено теорії таких дослідників, як А. Фрейд, Р. Шпіц та Дж. Боулбі:

Дитина, у якої сформована прив’язаність, нормально розвивається, учиться розрізняти власні почуття й почуття інших, мислить логічно, налагоджує соціальні зв’язки, довіряє оточенню, стає впевненою в собі, менше заздрить, виявляє любов і ніжність до інших. Натомість для дитини, у якої не сформувалося прив’язаності, будуть притаманні страх, породжений невпевненістю в собі, комплекс неповноцінності, наслідком якого є агресія, несправедливі звинувачення, приниження, нервові напруження, стреси, самотність, тотальна неуспішність. (Петрочко, 2014, с. 85)

У згаданій праці Петрочко Ж. В. (2014) наведено докази того, що, коли помістити дитину в сім’ю патронатного вихователя, дитина зможе встановити здорову вторинну прив’язаність, яка виникає зазвичай з учителями та старшими друзями або особами, які є для неї певним авторитетом. Вторинна прив’язаність виникає після первинної, яка відбулася у дитини з матір’ю в ранньому віці. Розлучення з матір’ю може бути важким, але якщо помістити дитину в середовище, подібне до сімейного, на період подолання її сім’єю складних життєвих обставин, то негативні наслідки розлуки з матір’ю можуть бути певним чином згладжені (Петрочко, 2014, с.86).

Вказані факти підтверджують переваги патронату над дитиною як альтернативної форми виховання та послуги тимчасового догляду. Дитина у сім'ї патронатного вихователя має змогу вибудувати здорові робочі моделі, може мати позитивну взаємодію з дорослими, може отримати кваліфіковану допомогу інших спеціалістів соціальної сфери та попрацювати над самооцінкою та розумінням власних бажань і потреб. Патронатний вихователь забезпечує дитину відчуттям безпечного середовища, місцем де дитина може відкрито висловлюватися та будувати довірливі стосунки. Дитина в такому середовищі має почуватися комфортно та відчувати власну важливість.

1.3. Сучасний досвід патронатного догляду в Україні та за кордоном

Патронатний догляд над дитиною як послуга тимчасового догляду, виховання та реабілітації є досить поширеним у всьому світі. У різних розвинених країнах, таких як Велика Британія, Франція, Німеччина, Швеція, Північна Ірландія патронат реалізовували як частину політики деінституалізації. Більшість країн, які розвивали патронат у своїх державах, попередньо переймали його як зарубіжний досвід і пристосовували до своїх умов.

Деінституалізація важлива у зв'язку з тим, що цей процес спрямований на реформування системи, яка пов'язана з доглядом за дітьми, і її пріоритетом є саме сімейне виховання або ж умови, максимально наближені до сімейних. Тобто відбувається перехід від інтернатних закладів до альтернативних форм виховання, серед яких патронат, прийомні сім'ї, опіка тощо. Деінституалізація була актуальною для країн Європейського Союзу у зв'язку з ратифікацією провідними європейськими країнами двох міжнародних конвенцій, які є важливими в контексті реформування системи послуг, що стосуються охорони дитинства, а саме: Конвенція Організації Об'єднаних Націй про права дитини та Європейська конвенція з прав людини (Марова, Токарева, Николаєва, 2019).

У країнах Європейського Союзу зазвичай прийнято тимчасово вилучати дітей з сім'ї, якщо було застосовано всі шляхи та методи для її збереження та подолання нею різних складних життєвих обставин. Це робиться з метою гарантування безпеки дитини та її захисту від негативного впливу різних факторів, з якими стикнулися її батьки чи законні представники.

У працях Козубовської І. В. та Шелевар О. В. “Зарубіжний досвід опіки дітей, позбавлених батьківського піклування” (2020) та Марової С. Ф., Токаревої В. І. й Николаєвої В. І. “Європейський досвід імплементації реформи деінституалізації державної системи утримання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування” (2019) наведено приклади дослідження патронату над дітьми за кордоном. Досвід патронатного догляду над дітьми у Великій Британії є вартим уваги, тому що він дозволяє більше, ніж двом третинам усіх дітей повернутися до своїх батьків або законних опікунів упродовж шести місяців. Період перебування дітей у сім'ї патронатного вихователя в середньому становить близько дев'яти тижнів. Якщо за цей проміжок часу сім'я біологічних батьків або законних представників не змогла впоратися зі складними життєвими обставинами, зазвичай оформлюють фостерний догляд над дитиною, який триває до її повноліття. Під час фостерного догляду дитина все одно продовжує підтримувати контакт зі своїми рідними і, за умови покращення ситуації в сім'ї, дитина може до неї повернутися (Козубовська, Шелевар, 2020 та Марова, Токарева, Николаєва, 2019).

Про досвід патронату над дітьми в Америці пише у своїй роботі “Патронатне виховання дітей, позбавлених батьківського піклування, в США” Скрипник А. В. (2012). У США, для того щоб стати патронатним вихователем, необхідно отримати спеціальну ліцензію штату, де вказано місце постійного проживання. Для цього необхідно звернутися до агенства фостерних сімей. Варто зазначити, що в США патронатний догляд є синонімічним поняттям до фостерного догляду. Патронатні вихователі повинні відповідати вимогам Департаменту соціального забезпечення в

штаті перебування сім'ї. Для патронатних вихователів організують спеціальне навчання, щоб підготувати їх до роботи з дітьми (Скрипник, 2012).

За певних умов і відповідно до законодавства різних штатів США, максимальний вік дітей, які потребують патронату, варіюється від 18 до 21 років. Також варто зазначити, що патронатне виховання в США сприяє інтересам дитини в тому сенсі, що така форма влаштування дітей дозволяє дітям будь-якого віку перебувати в сім'ї патронатного вихователя тривалий період часу. У США немає визначеного законодавством максимального терміна перебування дитини під патронатним доглядом, як в Україні, а саме 3 місяці (Скрипник, 2012).

У роботі Скрипника (2012) зазначені спільні ознаки патронатного догляду у всіх штатах, а саме: договір про патронат є трестороннім, у ньому прописано обов'язки батьків, сімей патронатних вихователів та органів опіки та піклування; заробітна плата патронатного вихователя встановлюється за його домовленістю з органами опіки та піклування; у сім'ї патронатного вихователя дитина має бути забезпеченою всіма необхідними речима; патронатні вихователі мають створити необхідні умови для навчання та розвитку дитини і гарантувати їй безпечне середовище; рішення про тимчасове влаштування дитини в сім'ю патронатного вихователя ухвалює суд штату; призначення патронатного вихователя має бути схвалене дитиною, якщо вона досягла відповідного віку, який кожен штат визначає індивідуально. У кожному штаті на рівні общин створюють мультидисциплінарні команди, до складу яких входять різні фахівці соціальної сфери (соціальні працівники, лікарі, юристи, педагоги тощо). Їх забезпечують фінансуванням для того, щоб вони могли проводити діагностику, надавати консультації та соціально-психологічну підтримку залежно від різних життєвих обставин (Скрипник, 2012).

Патронатний догляд над дітьми в Україні значно різниться від закордонного, хоча деякі ознаки все ж є подібними. Варто зосередити увагу на тому, що в Україні патронат як послуга тимчасового догляду, виховання та реабілітації дитини в сім'ї патронатного вихователя почала свій розвиток набагато пізніше за країни Євросоюзу,

Великобританію та США. Перші спроби реалізації патронатного догляду в Україні були невдалими. Успішно патронат в Україні почав функціонувати відносно нещодавно.

Значний вплив на патронатний догляд над дітьми в Україні мала реформа деінституалізації в 2017 році, яку було відновлено Кабінетом Міністрів України в рамках Національної стратегії реформування системи інституційного догляду та виховання дітей на 2017-2026 роки (Острович, 2018, 36).

Головною метою зазначеної реформи був початок поступової реорганізації інтернатних закладів для дітей із заміною їх альтернативними формами виховання, які мають більш сімейно-орієнтований підхід до дітей (Громадський простір, 2021).

У межах першого етапу “...кожен регіон має оцінити свою мережу інтернатних закладів, з’ясувати, які діти до них потрапляють та чому, які є соціальні, освітні, реабілітаційні медичні послуги вже зараз у громадах” (Хмельницька обласна військова адміністрація, 2022). На цьому етапі впродовж 2017 року відбулося врегулювання нормативно-правової бази патронатного виховання. Було “затверджено Порядок створення та діяльності сім’ї патронатного вихователя, Порядок оплати послуг патронатного вихователя та виплати соціальної допомоги на утримання дитини у сім’ї патронатного вихователя, Типовий договір про патронат над дитиною. Також було сформовано Програму підготовки патронатних вихователів, спрямовану на формування знань, вмінь і компетентностей, необхідних для надання на професійній основі послуги патронату над дитиною” (Сіра, 2018, с.50).

У висновках щорічної державної доповіді про становище дітей в Україні (за підсумками 2017 року) “Деінституалізація системи виховання дітей, які залишилися без батьківської опіки, в Україні: результати та перспективи” зазначено результати реалізації 1 етапу Національної стратегії реформування системи інституційного догляду та виховання дітей на 2017-2026 роки. У висновках прописано, що було проведено значний обсяг роботи стосовно різних складових реалізації Національної стратегії.

На сьогодні сформована нормативно-правової бази, напрацьовані механізми попередження потрапляння дітей в інтернатні заклади, підвищена заробітна плата батьків-вихователів, здійснюються заходи щодо забезпечення житлом дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування та дитячих будинків сімейного типу, впроваджується патронат як державна форма піклування про дитину. (Комарова, Пеша та Суходольська, 2018, с.116)

Після завершення першого етапу реформу деінституалізації було призупинено, її перезавантаження має відбутися найближчим часом. Тепер цю реформу стимулюють нові обставини, а саме той факт, що Україна є кандидатом в члени ЄС і має відповідати низці вимог.

У роботі Сердечної І. Л. “Патронат над дітьми: деякі питання” (2021) зазначено: “Система патронатного виховання та інститут патронатної сім’ї в нашій країні знаходяться в стадії свого формування, патронатні вихователі поки що недостатньо самостійні і потребують супроводу і допомоги фахівців” (Сердечна, 2021, с. 182).

Послуга патронатного догляду в Україні не є популярною. Існують проблеми з обізнаністю громадян у наявності такої послуги через те, що значно поширеними є інші альтернативні форми виховання.

За даними Міністерства соціальної політики України, у 2021 році в Україні налічувалося 220 сімей патронатних вихователів. “З початку року понад 1 000 дітей отримали послуги патронату, з них близько 44 % повернулося до рідних сімей, 48 % влаштовано до закладів сімейних форм виховання, лише 8 % – до інституційних закладів” (Лазебна, 2021).

У зв’язку з воєнними діями на території України наразі відсутні оновлені дані про кількість дітей, які перебувають у сім’ях патронатних вихователів. Проте відомо про оновлену нормативно-правову базу стосовно патронату під час воєнного стану. Ідеться щонайперше про Постанову Кабінету Міністрів України “Про внесення змін

до Порядку створення та діяльності сім'ї патронатного вихователя, влаштування, перебування дитини в сім'ї патронатного вихователя" (ПКМУ № 581, 2022).

Згідно з оновленими вимогами, від початку повномасштабного вторгнення в сім'ї патронатного вихователя можуть перебувати діти, які не є рідними братами та сестрами або ті, які виховувались в одній сім'ї. Максимальна чисельність влаштованих дітей не може перевищувати п'яти осіб. Термін перебування дітей у сім'ї патронатного вихователя визначає служба у справах дітей; він залежить від обставин, пов'язаних з воєнним станом та іншими труднощами. Термін надання послуги може бути продовженим і тривати понад три місяці. Якщо виникає загроза життю чи здоров'ю дитини через воєнні дії, сім'я патронатного вихователя може перенести своє місце проживання на більш безпечну територію. За таких умов патронатний вихователь має негайно попередити про дані обставини батьків або законних представників дитини та службу в справах дітей (ПКМУ № 581, 2022).

Досвід патронатного догляду в Україні та країнах Євросоюзу, США й Великобританії відрізняється через різні обставини у всіх країнах. Загалом на розвиток патронату в усіх зазначених країнах вплинула реформа деінституалізації, пріоритетом якої є перехід від інтернатних закладів до альтернативних форм виховання, які є більш наближеними до сімейного виховання. В Україні ця реформа була призупинена після першого етапу. За кордоном послуга патронату є ефективнішою у зв'язку з її значно більшою популярністю. В Україні ж патронат досі перебуває на етапі формування і він не є вкрай поширеним. На це впливають також воєнні дії на території України.

Висновки до розділу 1

У першому розділі було здійснено теоретичний аналіз патронату як тимчасової форми влаштування дитини: розкрито сутність поняття патронату над дитиною;

проаналізовано етапи становлення та розвитку патронату в Україні та за кордоном; розглянуто досвід патронатного догляду в Україні та за кордоном.

Поняття патронату над дитиною визначено як послугу тимчасового догляду, виховання та реабілітації дитини, що забезпечується в умовах, наближених до сімейних, упродовж періоду часу, необхідного дитині, її біологічним батькам або законним представникам на подолання складних життєвих обставин. Зазначено, що за надання цієї послуги відповідають фахівці міждисциплінарної команди, серед яких: патронатний вихователь, соціальний працівник, психолог, лікар, юрист, педагог, реабілітолог та інші. Було також проаналізовано категорії дітей, які можуть потребувати послуги патронату, та вимоги до кандидатів у патронатні вихователі. Також розглянуто нормативно-правову базу, а саме термінологію в контексті патронату та особливості надання зазначеної послуги.

Аналіз становлення та розвитку патронату в Україні показав, що патронатний догляд зародився дуже давно і пройшов тривалий період трансформації – до сучасного трактування цієї послуги. Зазначено, що в Україні патронат розвивався впродовж п'яти періодів часу. Натомість виокремлено, що розвиток патронату в країнах Європи та США охоплював шість етапів. У першому розділі також проаналізовано переваги патронатного виховання.

Було розглянуто сучасний досвід патронатного догляду в Україні, зокрема зміни, які відбулися в останні роки та зміни, які відбулися саме в контексті війни. Окрему увагу приділено досвіду патронату за кордоном, а саме у Великобританії та США. Виокремлено різницю між патронатом в Україні та за кордоном і зазначено причини успішності останнього.

РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ СІМЕЙ ПАТРОНАТНИХ ВИХОВАТЕЛІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

2.1. Організація та проведення дослідження з виявлення особливостей функціонування сімей патронатних вихователів в умовах воєнного стану в Україні

Від початку повномасштабного вторгнення Росії перед суспільством постала велика кількість викликів у всіх сферах життя. Це стосується і соціальної сфери, і сфери захисту прав дітей. Патронат - це тимчасовий догляд для дитини, який забезпечує їй безпечне середовище та сприятливі умови для зростання на час подолання нею чи її батьками / законними представниками складних життєвих обставин. Патронатні вихователі - це фахівці, чия діяльність спрямована на забезпечення дитини всіма необхідними умовами для її виховання та реабілітації в середовищі подібному до сімейного.

Актуальність дослідження. Дослідження особливостей функціонування сімей патронатних вихователів в умовах війни є актуальним у зв'язку з воєнними подіями, які відбуваються зараз в Україні, та їх впливом на всі сфери життя, зокрема й на послугу патронату. Дослідження дозволить виявити, як саме функціонує патронат в умовах війни, які послуги забезпечуються, та яких послуг потребують сім'ї патронатних вихователів; також буде визначено труднощі в забезпеченні тимчасового догляду за умов війни та рекомендації від патронатних вихователів стосовно покращення патронату.

Мета дослідження: виявити особливості функціонування патронату як однієї з форм альтернативного сімейного догляду в умовах воєнного стану.

Об'єкт: система патронату як однієї з форм альтернативного сімейного догляду.

Предмет: особливості функціонування патронату як однієї з форм альтернативного сімейного догляду в умовах воєнного стану.

Завдання дослідження:

- сформулювати опитувальник для проведення дослідження;
- методом опитування за допомогою гугл-форми з'ясувати основні труднощі у здійсненні патронату;
- з'ясувати, яких послуг потребують найбільше діти та патронатні вихователі;
- проаналізувати які кроки / рекомендації можуть поліпшити альтернативний догляд для патронатних родин.

Інструменти дослідження: опитувальник (Додаток А).

Характеристика респондентів дослідження:

- Респондент 1 - патронатна вихователька з досвідом від 1 до 3 років, вікова категорія 56-65 років, заміжня, має двох дітей, з Черкаської області, за освітою психолог;
- Респондент 2 - патронатна вихователька з досвідом від 1 до 3 років, вікова категорія 26-35 років, заміжня, має двох дітей, з Донецької області, за освітою вчителька;
- Респондент 3 - патронатна вихователька з досвідом від 1 до 3 років, вікова категорія 46-55 років, заміжня, має двох дітей, з міста Київ, за освітою менеджерка;
- Респондент 4 - патронатна вихователька з досвідом від 4 до 6 років, вікова категорія 46-55 років, заміжня, має одну дитину, з Хмельницької області, за освітою бухгалтер;
- Респондент 5 - патронатний вихователь з досвідом від 1 до 3 років, вікова категорія 46-55 років, одружений, має трьох дітей, з міста Київ, за освітою історик;
- Респондент 6 - патронатна вихователька з досвідом від 1 до 3 років, вікова категорія 36-45 років, заміжня, має двох дітей, з Івано-Франківської області, за освітою психолог;

- Респондент 7 - патронатна вихователька з досвідом від 4 до 6 років, вікова категорія 36-45 років, заміжня, не має дітей, з Київської області, за освітою вчителька;
- Респондент 8 - патронатна вихователька з досвідом від 1 до 3 років, вікова категорія 46-55 років, заміжня, має одну дитину, з Харківської області, за освітою філолог.

2.2. Інтерпретація результатів дослідження

За допомогою опитувальника було проведено опитування восьми респондентів, які є патронатними вихователями і дали згоду на участь у дослідженні. Відповіді патронатних вихователів, які мають досвід цієї роботи за умов повномасштабного вторгнення, дають змогу зрозуміти, як працює патронатний догляд зсередини. Їхні думки допомагають визначити потреби, виклики та труднощі в патронаті, з'ясувати, які послуги є необхідними та що варто покращити для розвитку патронатного догляду.

Аналіз відповідей респондентів відбуватиметься за порядком питань в опитувальнику.

У відповідь на питання *“Чому Ви вирішили стати патронатним вихователем?”*, респонденти давали різні відповіді. Серед варіантів відповідей були ті, які пов'язані з наявністю власних дітей і досвідом виховання дітей загалом (Респонденти 1, 3, 6, 8). Кілька респондентів дізналися про патронат від друзів чи в соціальних мережах від колеги і вирішили, що це є для них гарною можливістю (Респонденти 2, 4). Респондент 5, зазначив, що він відчуває відповідальність за наступні покоління і наразі має ресурси та час на патронатне виховання. А Респондентка 7 вважає, що: *“Інтернати та дитячі будинки - це не місце для проживання дітей”*.

На питання *“У Постанові Кабінету Міністрів “Про деякі питання захисту прав дитини та надання послуги патронату над дитиною”* зазначено, що: *“Строк*

перебування дитини у сім'ї патронатного вихователя не може перевищувати трьох місяців...” Чи у зв'язку з російським вторгненням термін перебування дітей під опікою змінився? “ кілька респондентів зазначили, що часові рамки змінилися і в умовах повномасштабного вторгнення дитина може перебувати в сім'ї патронатного вихователя до завершення воєнного стану. Проте за умови подолання рідними або законними представниками дитини складних життєвих обставин, дитина може повернутися в сім'ю (Респонденти 1, 2, 6 і 8). Вони також зазначили, що все зазвичай залежить від обставин, але суттєві зміни в тривалості патронату як послуги тимчасового догляду відсутні. Інші респонденти зазначили, що змін не було і термін перебування дітей на патронатному вихованні не змінився.

Аналізуючи питання *“Які виклики виникають у Вас під час роботи з дітьми та їх сім'ями в умовах воєнного стану?”*, було вказано цінні для нашого дослідження відповіді.

Респондентка 1 зазначила, що спершу їй було дуже страшно і була сильна паніка. Також вона розуміла, що сім'ї не вдасться виїхати і що її чоловік отримав повістку до військкомату. Діти у зв'язку зі стресовими подіями мали проблеми з поведінкою, у них виникали проблеми з навчанням та були проблеми загалом з інклюзивною освітою.

Респондентка 2 стикнулася з тим, що через обставини, які виникли у зв'язку з повномасштабним вторгненням, вона хотіла віддати дітей і припинити займатися патронатним доглядом. Респондентка вказала, що їй було дуже важко, вона хотіла виїхати за кордон, не було роботи, ситуація покращилася лише нещодавно.

Респондентка 3 вказала, що її сім'я стикнулася лише з підвищеним рівнем тривоги і великою кількістю складних переживань, пов'язаних із війною. Загалом у них мало, що змінилося. Вона написала про свою сім'ю: *“Ми просто боїмося разом”*.

Респондентка 4 писала про фінансові труднощі, а саме затримки з виплатами. Також вона стикнулася з відсутністю підтримки в громаді, робота патронатним

вихователем не визнавалася відповідними органами. Було зазначено, що спершу було страшно, але зараз вони вже звикли.

Респонденти 5 і 7 вказали, що виклики під час повномасштабного вторгнення не змінилися.

Респондентка 6 також згадала за паніку та стрес, але зазначила, що загалом ситуація для них не змінилася. З дітьми лише було важко перший час і довелося з ними багато розмовляти про те, що відбувалося. Було емоційне виснаження.

Респондентка 8, як і більшість, писала про страх, але також звернула увагу на труднощі у співпраці з біологічними батьками та про те, що для їх подолання вони заручилися допомогою соціального працівника та психолога.

Відповідаючи на питання *“Чи потребувала Ваша сім'я евакуації після повномасштабного вторгнення російської федерації 24 лютого 2022 року?”*, троє респондентів зазначили, що їм була необхідна релокація (Респонденти 2, 3, 7). Лише Респондент 2 потребувала допомоги з переміщенням - її забезпечили родичі та сусіди.

Щодо запитання *“Чи допомагали Вам соціальні служби на початку повномасштабного вторгнення росії?”*, усі респонденти одноголосно відповіли, що не отримували жодної допомоги від соціальної служби.

На питання *“З якими труднощами Ви зіткнулися на початку повномасштабного вторгнення росії?”* респонденти могли обрати до трьох варіантів відповідей із запропонованих. З восьми опитаних шість обрали матеріально-фінансові труднощі, їх уникнули лише Респонденти 3 та 5. З труднощами з психологічними послугами стикнулося п'ять респондентів, а саме Респонденти 1, 3, 4, 5 та 8. Релокація стала викликом для трьох респондентів, як уже було зазначено раніше. Про труднощі з освітніми послугами зазначили також три респонденти (Респонденти 1, 4, 7). Труднощі з соціальними послугами були в Респондентів 5, 6 та 8. З труднощами з доступом до медичних послуг стикнулася Респондентка 3. Про труднощі з дозвіллевими послугами зазначила Респондентка 6. Респондентка 2 додала свій

варіант відповіді, а саме про труднощі з пошуком роботи, відсутністю бажання ССД співпрацювати, несприйняття її як патронатного вихователя.

У питанні *“Чи достатньою є фінансова підтримка з боку держави”* всі респонденти одноголосно зазначили, що фінансові виплати є недостатніми. Такі обставини виникають з частими затримками виплат.

При аналізі питання *“Чи є інші види матеріальної або натуральної допомоги для Вас та дітей, що перебувають під тимчасовою опікою?”* було виявлено, що таку допомогу отримує половина респондентів, а саме Респонденти 2, 5, 6, 8.

На уточнювальне питання, яке стосувалося видів матеріальної та натуральної допомоги, яку отримують респонденти, відповідь дали чотири респонденти, які зазначили, що їм надаються згадані види допомоги.

Респондентка 2 зазначила, що отримує допомогу від знайомого стоматолога, який надає їм підтримку через благодійний фонд. Респондент 5 зазначив, що отримує гуманітарну допомогу. Респондентка 6 вказала на те, що допомогу його сім'ї надає благодійна організація, яка забезпечує дітей канцелярією та іграшками. Респондентка 8 наголосила, що отримує гуманітарну допомогу й іноді волонтери передають речі для дітей.

Респондентам також було поставлено таке запитання: *“Яких саме інших видів матеріальної чи натуральної допомоги Ви потребуєте?”*. Було багато відповідей, у яких зазначалася потреба в допомозі матеріальній, а саме з меблями, навчальним обладнанням, канцелярією, іграшками, одягом тощо. Такі коментарі давали Респонденти 1, 2, 4, 6 та 8. Респонденти 2, 3, 7, 8 наголошували на важливості психологічної підтримки. Також було зауважено важливість житлової допомоги, медичної допомоги, інклюзивної освіти, соціальних послуг і програм підтримки й можливостей для відпочинку та дозвілля дітей. Респондентка 3 вважає за важливе наголосити також на зменшенні бюрократії та контролю. Респондентка 4 зазначає важливість фінансової підтримки. Респондентка 7 написала про захист з боку

держави. Лише Респондент 5 вказав, що не потребує наразі жодних видів матеріальної чи натуральної допомоги.

Коли респондентів було запитано про види послуг, які вони отримують зараз, їм було запропоновано варіанти відповідей, серед яких були такі: соціальні, освітні, дозвіллєві, психологічні та медичні. Вони могли обрати кілька варіантів відповідей. Цікавим є те, що всі респонденти отримують освітні послуги і жоден не отримує дозвіллєвих. Респонденти 1, 2, 5 та 6 отримують психологічні послуги. Респонденти 1, 4, 6 і 8 отримують медичні послуги. І троє респондентів, серед яких Респонденти 3, 5 та 7, отримують соціальні послуги.

На питання *“Як відбувається співпраця з іншими членами міждисциплінарної команди в умовах війни?”* половина респондентів зазначила, що все відбувається у звичайному режимі (Респонденти 3, 4, 5 та 8). Двоє респондентів вказали, що зараз їм приділяють менше уваги та не пропонують допомоги (Респондентки 7 та 8). Респондентка 1 наголосила, що в неї виникають труднощі та непорозуміння у співпраці з іншими членами міждисциплінарної команди, їй важко налагодити з ними контакт. У двох респондентів виникають труднощі та непорозуміння у співпраці, але патронатним вихователям все ж вдається налагодити контакт з іншими фахівцями міждисциплінарної команди (Респондентки 3 та 8). Респондентка 2 зазначила, що члени міждисциплінарної команди приділяють їм більше уваги та пропонують допомогу.

Аналіз результатів опитування дав змогу краще зрозуміти, як функціонує наразі патронат в Україні, які виникають труднощі в процесі забезпечення послугою тимчасового догляду, які послуги отримують сім'ї, та про те, яка допомога їм надається. За допомогою результатів дослідження було також визначено виклики, з якими стикнулися сім'ї патронатних вихователів під час повномасштабного вторгнення росії.

2.3. Визначення рекомендацій з удосконалення розвитку патронатної форми догляду в Україні

Патронат як форма тимчасового догляду дітей у складних життєвих обставинах має велику кількість недоліків, про які знають більше ті, хто є надавачами та отримувачами цієї послуги. Вони розуміють ситуацію зсередини і знають, що краще змінити, вдосконалити чи чого варто позбутися.

Для визначення того, що варто змінити задля удосконалення патронатної форми догляду в Україні, було поставлено питання до патронатних вихователів, які проходили опитування. Питання було таким: *“Які рекомендації для розвитку патронатного догляду за дітьми Ви можете надати?”*.

Респондентка 1 наголосила на важливості освіти, особливо інклюзивної, для дітей. Також зазначила про необхідність додаткової освіти для патронатних вихователів, у зв'язку з виникненням ситуації, коли отримані раніше знання не є актуальними. Респондентка згадала про дозвілєві можливості для дітей та про додаткову психологічну підтримку як для дітей, так і для патронатних вихователів.

Респондентка 2, 3, 7 та Респондент 5 зауважили важливість збільшення фінансування для розвитку патронатного догляду.

Також було наголошено на необхідності психологічної підтримки та більшої уваги з боку соціальної служби, більшої залученості інших членів міждисциплінарної команди (Респонденти 2, 4 та 8).

Респондентка 3 написала:

Я щиро вірю, що, за умови поширення інформації щодо патронатних родин, більше дітей могли би отримати підтримку. Люди хочуть, але не знають, як можуть допомогти. Важливо популяризувати цю ідею, розповідати людям на всіх рівнях про їх потенційний внесок в майбутнє дитини в СЖО. (Респондентка

3)

Було зазначено про важливість підсилення соціальної служби і забезпечення сімей патронатних вихователів більшою підтримкою. Респондентка вважає, що збільшення фінансування на рівні держави буде великим поштовхом для людей, які думають про те, щоб стати патронатними вихователями.

Респондентка 4 та 8 вважають, що для розвитку патронатного догляду є важливою популяризація патронату.

Респондентка 6 вважає, що варто запровадити на постійній основі навчання для розвитку патронатних вихователів - хоча б раз на пів року. Вона має на увазі різні тренінги, семінари та навчальні курси, спрямовані на навички ефективного батьківства. Респондентка звернула увагу також на необхідність розробки ефективної мережі підтримки та координації для патронатних сімей. Вона вважає, що це могли б бути фахівці, які забезпечували б підтримку для патронатних вихователів та надавали б їм консультації.

Отже, підсумовуючи, можна зазначити такі рекомендації стосовно розвитку патронатної форми догляду:

1. Збільшення фінансування послуги.
2. Забезпечення психологічної підтримки для дітей та патронатних вихователів.
3. Популяризація патронатного догляду.
4. Забезпечення більшої залученості соціальної служби у справах дітей та інших членів міждисциплінарної команди.
5. Впровадження додаткового навчання для розвитку та професійного зростання патронатних вихователів.
6. Створення мережі підтримки та координації для сімей патронатних вихователів, членами якої можуть бути як фахівці соціальної сфери, так і інші надавачі послуги патронатного догляду.
7. Створення дозвілєвих можливостей для сімей патронатних вихователів.

Базуючись на раніше зазначених відповідях респондентів та аналізі різних наукових робіт, до вищезазначених рекомендацій можна додати ще такі:

8. Обов'язкове створення індивідуальних планів розвитку для кожної дитини.
9. Розвиток інклюзивного підходу, забезпечення рівних можливостей для всіх дітей.
10. Впровадження сучасних технологій та переймання позитивних закордонних практик.
11. Співпраця з громадськими організаціями.
12. Проведення моніторингу та оцінки якості патронатного догляду.

Дослідження дало змогу проаналізувати, що можна покращити в патронаті (безпосередньо зі слів надавачів послуги тимчасового догляду). Патронатні вихователі у своїх рекомендаціях зазначили слабкі сторони патронату, над якими варто працювати. Також у створенні рекомендацій допоміг аналіз теоретичних джерел.

Висновки до розділу 2

У другому розділі було проведено дослідження особливостей функціонування сімей патронатних вихователів в умовах воєнного стану в Україні.

Для проведення дослідження було визначено його методологію, а саме зазначені: актуальність, мета, об'єкт, предмет, завдання та інструментарій. Було організовано опитування восьми респондентів, які є патронатними вихователями. За допомогою опитувальника ми дізналися короткі характеристики респондентів, вивчили їхній досвід роботи патронатними вихователями.

Аналіз результатів дослідження засвідчив зміни у патронатному догляді, які відбулися в умовах російського вторгнення. За допомогою відповідей респондентів було визначено труднощі, які виникають в патронаті та виклики, з якими стикнулися патронатні вихователі від 24 лютого 2022 року, серед яких: фінансові труднощі,

відсутність психологічної підтримки, релокація та інші. Було розглянуто послуги, які отримують сім'ї патронатних вихователів та види допомоги, яка їм надається і якої вони потребують.

Надані патронатними вихователями відповіді під час опитування дозволили виокремити рекомендації для вдосконалення патронатної форми догляду в Україні.

ВИСНОВКИ

У кваліфікаційній роботі здійснено теоретичне обґрунтування та визначено особливості функціонування патронату як форми тимчасового догляду дітей у СЖО в умовах повномасштабного вторгнення Росії.

Розкрито сутність базових понять дослідження, до яких належать: патронат над дитиною, патронатний вихователь, сім'я патронатного вихователя, міждисциплінарна команда. Патронат над дитиною - це послуга тимчасового догляду, виховання та реабілітації, яка забезпечується в умовах, наближених до сімейних, упродовж часу, необхідного дитині, її біологічним батькам або законним представникам на подолання складних життєвих обставин. Патронатний вихователь - це надавач послуги патронату, який за участі членів сім'ї забезпечує послуги з догляду, виховання та реабілітації дитини у новій сім'ї. Сім'я патронатного вихователя - це сім'я, у якій повнолітня особа, за згоди інших її членів, пройшла відповідне навчання і виконує обов'язки патронатного вихователя на професійній основі. Міждисциплінарна команда - група спеціалістів (соціальний працівник, психолог, лікар, юрист, педагог та інші), які виконують нагляд за наданням послуги патронату, контролюють та узгоджують всі рішення стосовно дитини, яка перебуває на патронатному вихованні.

Здійснено дослідження функціонування сімей патронатних вихователів в Україні. Члени сім'ї патронатного вихователя є залученими до надання патронатного догляду. Вони надають підтримку та допомогу патронатному вихователю. Їхня залученість допомагає в догляді за дітьми і є певною гарантією безпеки дітей, які перебувають на патронатному догляді.

Проаналізовано етапи розвитку патронатного догляду в Україні та за кордоном. В Україні витоки патронатного виховання сягають періоду Київської Русі. Розвиток системи патронату над дітьми відбувався впродовж тривалого часу, проте повномасштабна його реалізація відбулася на сучасному етапі як наслідок реформи деінституалізації, яка наразі призупинена. У країнах Європи та США патронат як

форма опіки розвивався іншим способом. Це був шлях еволюції послуги, від патронату над здоровими та маленькими дітьми до патронату над дітьми будь-якого віку з різними життєвими обставинами та особливими освітніми потребами. Досягненням розвитку патронату було створення навчальної програми для патронатних вихователів і розуміння необхідності залучити інших фахівців соціальної сфери. Усі етапи як в українському досвіді, так і закордонному, значно вплинули на покращення ефективності патронату.

Досліджено зміни у функціонуванні патронату над дітьми у зв'язку з російським вторгненням, які відображено в нормативно-правовій базі. Під час воєнного або надзвичайного стану в сім'ї патронатного вихователя можуть перебувати діти, які не є рідними братами та сестрами. Термін перебування дітей на патронатному вихованні залежить від складності ситуації і визначається службою у справах дітей. Якщо виникає загроза життю чи здоров'ю дитини, сім'я патронатного вихователя може змінити місце перебування.

У емпіричній частині дослідження було проведено аналіз відповідей респондентів стосовно особливостей функціонування сімей патронатних вихователів в умовах воєнного стану в Україні. За результатами опитування було сформовано рекомендації з удосконалення патронатної форми догляду.

Результати кваліфікаційної роботи можуть бути використаними для подальших досліджень, спрямованих на створення програми реформування патронатного догляду.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Булеца, С. Б., & Лешанич, Л. В. (2012). Періодизація розвитку патронату: Вісник Запорізького національного університету, №4 (1), 2012. URL: "[Періодизація розвитку патронату](#)"
2. Громадський простір (2021). Реформа деінституалізації: що коїться та які виходи? URL: <https://www.prostir.ua/?news=reforma-deinstytualizatsiji-scho-kojitsya-ta-yaki-vyhody>
3. Дацаківська, О. Ю., Максименко, К. М., & Стельмах, С. С. (2021). #Спільно до нових послуг. Керівництво із впровадження соціальних послуг для сімей з дітьми в громадах. Частина 2. Ведення випадку та міжвідомча взаємодія. Посібник: Київ, 2021. URL: https://www.unicef.org/ukraine/media/12711/file/Spilno_posibnyk_2_casemanagement.pdf
4. Закон України “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення соціального захисту дітей та підтримки сімей з дітьми” №936-VIII, 2016
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/936-19#Text>
5. Козубовська, І. В., & Шелевер, О. В. (2020). Зарубіжний досвід опіки дітей, позбавлених батьківського піклування: Соціально-гуманітарний вісник, 2020, випуск 32-33. URL: https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/40864/1/sochumj_2020_32-33_36.pdf
6. Комарова, Н. М., Пеша, І. В., & Суходольська, А. С. (2018). Висновки і рекомендації: Деінституалізація системи виховання дітей, які залишилися без батьківської опіки, в Україні: результати та перспективи, 2018. URL: <https://dismp.gov.ua/wp-content/plugins/download-attachments/includes/download.php?id=2900>

7. Конвенція ООН про права дитини Ратифікована Постановою Верховної Ради України № 789-ХІІ від 27 лютого 1991 року та набула чинності для України 27 вересня 1991 року. URL:
https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text
8. Лазебна, М. (2021). Патронатна сім'я - краща альтернатива інтернатним закладам: Міністерство соціальної політики України, 2016-2023. URL:
<https://www.msp.gov.ua/news/20561.html>
9. Лешанич, Л. В. (2011). Історія розвитку патронату над дітьми в Україні: Науковий вісник Ужгородського університету, 2011. URL: [Історія розвитку патронату над дітьми в Україні](#)
10. Марова, С. Ф., Токарева, В. І., & Николаєва В. І. (2019). Європейський досвід імплементації реформи деінституалізації державної системи утримання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування: Менеджер, (1), 2019. URL:
http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Nzhm_2019_1_6.pdf
11. Острович, Е. С. (2018). Загальна характеристика процесу деінституалізації в Україні: Прикарпатський юридичний вісник, (1), 2018. URL:
<http://pyuv.onua.edu.ua/index.php/pyuv/article/download/114/116>
12. Партнерство кожній дитині (n. d.) Програма підготовки кандидатів у патронатні вихователі URL:
http://www.p4ec.org.ua/ua/training/patronat_training
13. Петрочко, Ж. В. (2014). Теоретичні основи патронату над дітьми: Соціальна педагогіка: теорія та практика №1, 2014. URL:
<https://core.ac.uk/download/pdf/32308467.pdf>

14. Постанова Кабінету Міністрів “Деякі питання захисту прав дитини та надання послуги патронату над дитиною” №893, 2021 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/893-2021-%D0%BF#Text>
15. Постанова Кабінету Міністрів України “Про внесення змін до Порядку створення та діяльності сім’ї патронатного вихователя, влаштування, перебування дитини в сім’ї патронатного вихователя”, № 581, 2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/581-2022-%D0%BF#Text>
16. Ромовська, З. В. (2003). Сімейний кодекс України: Науково-практичний коментар: Видавничий Дім “Ін Юре”, 2003.
17. Сердечна, І. Л. (2021). Патронат над дітьми: деякі питання: Гармонізація законодавства України з правом Європейського Союзу. Хмельницький, ХНУ, 2021. URL: https://pravo.khmnpu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/26/2021/06/ZBIRNYK_Garmonizatsiya-z-YES.pdf#page=181
18. Сімейний кодекс України №2947-III, 2002 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#n1508>
19. Сіра, О. В. (2018). Забезпечення права дитини на виховання у сімейному оточенні: Деінституалізація системи виховання дітей, які залишилися без батьківської опіки, в Україні: результати та перспективи, 2018. URL: <https://dismp.gov.ua/wp-content/plugins/download-attachments/includes/download.php?id=2900>
20. Скрипник, А. В. (2012). Патронатне виховання дітей, позбавлених батьківського піклування, в США: Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми (32), 2012. URL: [Патронатне виховання дітей, позбавлених батьківського піклування, в США](#)
21. Слосанська, Г. І. (2018). Послуга патронату в системі захисту та підтримки сімей з дітьми в об’єднаній територіальній громаді. URL:

<https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/19840/Slozanska.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

22. Словник української мови (1975). URL: <http://sum.in.ua/s/patronat>
23. Філіппських, М. О., & Дубинський, І. Ю. (2021). ПАТРОНАТ НАД ДІТЬМИ ЯК ФОРМА СІМЕЙНОГО ВИХОВАННЯ
24. Хмельницька обласна військова адміністрація (2022). Реформа інтернатних закладів (деінституалізація). URL: https://www.adm-km.gov.ua/?page_id=40310
25. Ченбай, І. В. (2008). Патронат як форма виховання дітей сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування: історичний аспект. Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді. URL: https://lib.iitta.gov.ua/4719/1/2008_12_2.pdf#page=447
26. Янчук, О. (2005). Патронатна служба в органах державної влади України: Право України, №2, 2005.

ДОДАТКИ

Додаток А.

Запитальник для проведення опитування

1. Вкажіть Ваші прізвище та ім'я
2. Ваша стать:
 - чоловік
 - жінка
3. Ваш вік:
 - до 25 років
 - 26-35
 - 36-45
 - 46-55
 - 56-65
 - 66 і старше
4. В якому регіоні України Ви проживали до повномасштабного вторгнення російської федерації 24 лютого 2022 року?
 - Закарпатська область
 - Львівська область
 - Волинська область
 - Рівненська область
 - Тернопільська область
 - Івано-Франківська область
 - Чернівецька область
 - Хмельницька область
 - Житомирська область
 - Вінницька область
 - Одеська область
 - Миколаївська область
 - Кіровоградська область
 - Черкаська область

- Київська область
- м. Київ
- Чернігівська область
- Сумська область
- Полтавська область
- Дніпропетровська область
- Херсонська область
- Запорізька область
- Харківська область
- Луганська область
- Донецька область
- Автономна Республіка Крим

5. Який Ваш сімейний стан?

- одружений/одружена
- неодружений/неодружена
- розлучений/розлучена

6. Чи маєте Ви власних дітей?

- Так
- Ні

7. Якщо на попереднє питання відповідь була Так, то вкажіть кількість дітей

8. Хто Ви за освітою?

9. Чому Ви вирішили стати патронатним вихователем?

10. Як довго Ви є патронатним вихователем?

- 0-12 місяців
- 1-3 роки
- 4-6 років
- Більше 6 років

11. Чи перебувають зараз діти під Вашою опікою?

- Так
- Ні

12. Якщо в попередньому питанні відповідь була Так, то вкажіть кількість дітей, які перебувають під Вашою опікою на даний момент?

- 1
- 2
- 3
- 4
- 5

13. У Постанові Кабінету Міністрів “Про деякі питання захисту прав дитини та надання послуги патронату над дитиною” зазначено, що:

“ Строк перебування дитини у сім’ї патронатного вихователя не може перевищувати трьох місяців...”

Чи у зв’язку з російським вторгненням термін перебування дітей під опікою змінився?

- Так
- Ні

14. Якщо у попередньому питанні відповідь була Так, то розкажіть, будь ласка, детальніше про це

15. Які виклики виникають у Вас під час роботи з дітьми та їх сім’ями в умовах воєнного стану?

16. Чи потребувала Ваша сім’я евакуації після повномасштабного вторгнення російської федерації 24 лютого?

- Так
- Ні (перехід до питання 19)

17. Якщо Так, то чи потребували Ви сторонньої допомоги?

- Так
- Ні

18. Якщо в попередньому питанні відповідь була Так, то хто надавав Вам у цьому допомогу? (можна обрати кілька варіантів відповіді):

- Служба у справах дітей
- Соціальні працівники

- Волонтери
- Громадські, благодійні організації
- Релігійні організації
- Органи місцевого самоврядування
- Родичі
- Сусіди
- Інші варіанти

19. Чи допомагали Вам соціальні служби на початку повномасштабного вторгнення росії?

- Так
- Ні

20. Якщо на попереднє питання відповідь була Так, то вкажіть як саме Вам надавалася допомога?

21. З якими труднощами Ви зіткнулися на початку повномасштабного вторгнення росії? (можна обрати від 1 до 3 варіантів відповіді)

- Релокацією
- Матеріально-фінансовими труднощами
- Труднощі з доступом до медичних послуг
- Труднощі з освітніми послугами
- Труднощі з психологічними послугами
- Труднощі з соціальними послугами
- Труднощі з дозвіллевими послугами
- Інші варіанти

22. Чи достатньою є фінансова підтримка з боку держави?

- Так
- Ні

23. Чи є інші види матеріальної або натуральної допомоги для Вас та дітей, що перебувають під тимчасовою опікою?

- Так
- Ні

24. Якщо відповідь була Так, то розкажіть про те, які саме інші види матеріальної чи натуральної допомоги Ви отримуєте?

25. Яких саме інших видів матеріальної чи натуральної допомоги Ви потребуєте?

26. Які послуги Ви отримуєте зараз? (можна обрати декілька варіантів відповідей)

- Соціальні
- Освітні
- Дозвіллеві
- Психологічні
- Медичні
- Інші

27. Як відбувається співпраця з іншими членами міждисциплінарної команди в умовах війни? (можна обрати декілька варіантів відповідей)

- Більше уваги до нас, пропонували допомогу
- Більше контролю щодо дітей та умов у період війни
- Менше уваги до нашої сім'ї та дітей, не пропонували допомогу
- Менше контролю щодо дітей та умов у період війни
- Виникають труднощі та непорозуміння у співпраці, але нам вдається їх подолати
- Виникають труднощі у співпраці, важко налагодити контакт
- Все у звичайному режимі, нічого не змінилося
- інше

28. Які рекомендації для розвитку патронатного догляду за дітьми Ви можете надати?